
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ

УДК 007:304:655

А. О. Бессараб, Н. В. Дерев'янюк, Л. Г. Пономаренко

УКРАЇНСЬКІ ВІМЕЛЬБУХИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФОРМИ, ЗМІСТУ ТА МОВИ

У статті запропоновано поділ вімельбухів, представлених у репертуарі українських дитячих видавництв, за форматом та тематикою. Такі видання спочатку виходять у великому форматі і лише згодом – у меншому, кишеньковому (міні-вімельбухи). За тематикою вімельбухи, представлені на українському книжковому ринку, можна поділити таким чином: географічний простір, зокрема національний; життя людей у місті; життя природи; казковий світ; свята. В Україні переважають вімельбухи зарубіжних авторів і ілюстраторів. Проте вітчизняні видавництва впевнено роблять перші кроки в освоєнні технології підготовки такого виду видань для дітей.

Ключові слова: *видавництво, видання, вімельбух, дитяча література, тематика, формат.*

I. Вступ

Одним із сучасних трендів книжкового ринку є вімельбух, що здобув популярність серед батьків і їх дітей. У 2016 р. однією з володарок премії Ганса Крістіана Андерсена (яку називають «Нобелівською премією» в дитячій літературі) стала німецька художниця Сюзанна Бернер, котра якраз малює вімельбухи. Вона відома своїми вімельбухами «Пори року» (російською вийшли друком у видавництві «Самокат»). На українському видавничому ринку новий вид видань для дітей – вімельбух, або книжка-розглядалка, – з'явився декілька років тому. Книжковий ринок на сьогодні пропонує чимало вімельбухів. Вони мають свої характерні особливості, що відрізняють їх від подібних видань та роблять незмінними в роботі з дітьми. Вімельбухи посіли гідне місце в репертуарі таких видавництв, як: «Vivat», «Видавництво Старого Лева», «Artbooks», «Ранок», «BookChef», «Читаріум». Їх головні редактори відзначають, що вімельбухи є одними з найбільш популярних серед їх продукції.

Науковці у вивченні особливостей редакційно-видавничого виконання дитячої літератури обов'язково торкаються питання ролі й функціонального навантаження ілюстрацій. Зокрема, Е. Огар, яка комплексно проаналізувала проблеми видавничої підготовки дитячої книги, зауважила про важливе місце ілюстративного матеріалу в цьому типі видань: «Ілюстрація у виданні для дітей повинна виступати образотворчим втіленням персонажа, явища, події, описаних автором за допомогою слів; іншими словами – виконувати інтерпретаційну функцію» [7, с. 143]. Дизайну оформлення української дитячої книги на прикладі казок приділено увагу в публікації А. Харченко [10]. Про сучасний погляд українського художника-ілюстратора пише В. Олійник [8]. До питання ілюстративного фактажу в дитячих виданнях звертаються С. Гавенко та М. Мартинюк, проводячи кваліметричний аналіз поліграфічного виконання дитячих видань українського книжкового ринку [3]. Незважаючи на вказані вище розвідки, усе ж відсутні систематизовані студії, присвячені вімельбухам. У зв'язку із цим наше дослідження є актуальним.

II. Постановка завдання та методи

Мета дослідження – проаналізувати зміст, форму та мову вімельбухів, представлених у репертуарі українських дитячих видавництв.

Під час дослідження використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, порівняльний для визначення тенденцій в оформленні вімельбухів та їх поділу за форматами й тематикою.

III. Результати

Загалом для вімельбухів характерні такі ознаки: відсутність текстової складової; тематична спрямованість; дрібномасштабність візуального ряду; великий та міні-формат.

Відсутність тексту в структурі вімельбуху не виключає наявності теми та розповідної історії. Ілюстратор практично виступає письменником, створюючи графічну історію візуальними образами. Функція

інтерпретації тексту переходить на рівень оперування образами. Виразність, доступність і графічна віртуозність фігуративних і предметних образів стають надзвичайно важливими.

Більшість вімельбухів виконані в реалістичній манері з більшим або меншим рівнем стилізації. Так, книги видавництва «Artbooks» «Прогулянка» Доро Гьобель і Петер Кнорр, «Великий Авто Віммельбух» Стефана Зайдела є вдалим прикладом такого рішення: реалістичні постаті людей, пейзажі з елементами перспективи, стримана кольорова гама. Завдяки графічним паузам та вдалим розташуванням доріг на зображеннях місць подорожі сторінками вімельбуха легко прогулюватись, навіть не помічаючи, як день змінює ніч.

У такій реалістичній манері намальовані вімельбухи видавництва «Artbooks» «Країна казок» Анни Сьюз, видавництва «Ранок» «Мій великий віммельбух. Динозаври» та «Мій великий віммельбух. Тварини» І. Конопленка. Але варто зауважити, що відсутність візуальних пауз, надлишкова графічність та насичені кольори створюють важку для сприйняття картинку.

Вімельбухи з ілюстраціями стилізованого характеру є більш лаконічними й цікавими. Варто відзначити «Мій перший віммельбух. Пори року», «Мій перший віммельбух. Професії» видавництва «Artbooks» з ілюстраціями Олени Бугренко. Жартівлива образність персонажів відразу привертає увагу, навіть яскраві кольори не заважають сприйняттю ілюстрацій, але створюють гармонійний цілісний образ книги, призначеної для наймолодшої вікової аудиторії.

Цікавими та якісними є «Рік у місті», «Рік у лісі» Емілії Дзюбак «Видавництво Старого Лева»; «Мій перший віммельбух. Потяги», «Мій перший віммельбух. Авто» від Стефана Ломпа «Віммельбух. Аеропорт» Ізабель Гьонтген від видавництва «Artbooks». Стилістика та архітектура книг така, що привертає увагу та стимулює до споглядання.

Особливу увагу привертають вімельбухи-лабіринти «П'єр і місто лабіринтів. У пошуках викраденого каменя», «П'єр і Місто лабіринтів. Таємниця Емпайр Мейз Тауер», автором яких є Чіхіро Маруями, ілюстратор Хіро Камігаки. Це справжній інтелектуальний і графічний тест на кмітливість і уважність для дітей 8–12 років. У цій серії занадто дрібна деталізація не заважає сприйняттю історії, а навпаки, створюється враження, що читач потрапляє у віртуальну гру, яка затягує.

Отже, книжковий ринок України представлений вімельбухами різної тематики, стилістики ілюстративного ряду та різних форматів. Розглянемо окремо кожен характеристику.

Формат і оригінальна конструкція

В Україні формати книжкових та журнальних видань стандартизовані в ДСТУ 4489:2005, який випущений на заміну ГОСТ 5773-90 [5]. Книги друкують на листовому папері, який отримують з рулонного паперу стандартних розмірів. Формати сучасних книг відповідно до їх розмірів у міліметрах після обрізання також можна класифікувати таким чином:

- мініатюрний формат: (70–100)х(100–125) – словники розміром з долоню, путівники;
- зменшений (кишеньковий) формат: (100–130)х(140–177) – художня література в паперовій обкладинці, деякі словники;
- стандартний формат: (130–145)х(200–215) – велика частина художньої літератури і підручників видається цьому формату;
- збільшений формат: 170х(215–260) – деякі дитячі видання, спеціальна література;
- енциклопедичний формат: (205–220)х(260–270) – більшість енциклопедичних видань;
- дуже великий формат: (245–265)х(340–410) – художні альбоми, атласи, дитячі книги [11].

Не зафіксований у стандарті, проте активно вживається останнім часом на практиці поділ вімельбухів, представлених на українському ринку видавничої продукції, на міні- та великі.

Великий віммельбух

Більшість вімельбухів друкують зазвичай розміром 340х260 мм. Ці видання виходять у великому форматі й лише згодом – у меншому, кишеньковому, наприклад, «Зоопарк», «На будівництві», «Авто», «Аеропорт» видавництва «Artbooks». Вибір досить широкий, порівняно з міні-вімельбухами. Щодо ціни, то наведемо для порівняння відповідну інформацію: видання цього формату коштують приблизно 200–300 грн: на сайті видавництва «Artbooks» (<http://artbooks-publishing.com>) великий віммельбух можна придбати по 230–250 грн («Зоопарк!» – 250 грн, решта із цієї серії – по 230 грн); на сайті «Читариум» (<http://chitarium.com/>) – «Зоопарк! Віммельбух» – 276 грн, «Великий віммельбух АЕРОПОРТ», «Великий АВТО віммельбух» – по 254 грн; в інтернет-магазині «grenka» – «Зоопарк! Віммельбух» – 279 грн (з перекресленою попередньою 326 грн), «Великий віммельбух АЕРОПОРТ» – 259 грн, «Великий АВТО віммельбух» – 269 грн. Ціни вказано за інформацією, поданою на сайтах 27 травня 2018 р.

Наведемо розміри великих вімельбухів, представлених на ринку:

168х378 мм: Тьеррі Ляваль, Янн Кувен «Шукай і знаходь. Тварини. Велика версія» («Читариум», 2016), Тьеррі Ляваль, Янн Кувен «Шукай і знаходь на 5-ти континентах. Велика версія» («Читариум», 2016), Тьеррі Ляваль, Янн Кувен «Шукай і знаходь. У часи динозаврів. Велика версія» («Читариум», 2016);

200х220 мм: Джордж Патрік «Врятуй тварин» («Видавництво Старого Лева», 2017);

200х280 мм: Кухарська Ніколя, Вайс Йоанна «Розкажу тобі, мамо. Що роблять коти» («Урбіно», 2017);

220х290 мм: Гутніченко Алла, Коломоєць Юлія «Незвичайні професії» («Видавництво Старого Лева», 2018);

230x310 мм: Шимановіч Мацей «Рік у Чарівній Країні» (Видавництво Старого Лева, 2017; «Рік у лісі» («Видавництво Старого Лева», 2016), Катажина Богуцька «Рік у місті» («Видавництво Старого Лева», 2017);

235x315 мм: Урзель Шефлер, Макс Вальтер «Зайчик Франц. Велика книжка-розглядалка» («Навчальна книга – Богдан», 2017);

235x335 мм: Агат Демуа, Венсан Годо «Великий переліт» («Artbooks», 2017);

235x340 мм: Б. Б. Кронін «Розгублений дім» («Читаріум», 2018);

256x335: Анна Зюсс «Мій віммельдім» («Artbooks», 2017), Анна Зюсс «Країна казок» («Artbooks», 2017);

260x340 мм: Ахім Альгрім «Нісенітниця» («Artbooks», 2017);

260x350 мм: Маруяма Чіхіро «П'єр і місто лабіринтів. Таємниця Емпайр Мейз Тауер» («Видавництво Старого Лева», 2017);

265x280 мм: Бестард Айна, Бестард Айна «Що ховається у морі?» («Видавництво Старого Лева», 2017), Бестард Айна, Тріус Мірея «Що ховається у лісі» («Видавництво Старого Лева», 2017), Бестард Айна «Що ховається у тілі?» («Видавництво Старого Лева», 2017);

280x340 мм: Черрі Джорджія, Гааке Мартін «Атлас міст» («Видавництво Старого Лева», 2018);

340x260: Маайкен Коолен, Ники Тойніссен «Викрадення Мони Лізи. Віммельбух» («Artbooks», 2017), Лізелот Верштег «Де живе кроленя? Велика книжка-пошуківка» («Artbooks», 2017);

440x330 см: Бернд Леманн «Згори Вниз» («Artbooks», 2016).

Як бачимо, кожне видавництво обирає свій формат для серій віммельбухів. Оскільки це новий вид видання, то тривають пошуки його оптимальних розмірів. Результатом стала поява міні-віммельбухів.

Міні-віммельбухи (11,5x14 мм)

У 2018 р. у видавництві «Artbooks» побачила світ колекція міні-віммельбухів – у кишеньковому форматі (11,5x14 мм): «Зоопарк», «На будівництві», «Авто», «Аеропорт». Їх дуже зручно брати з собою в подорожі, супермаркети, черги і на вулицю.

Видання цього формату коштують приблизно 100 грн: на сайті видавництва «Artbooks» (<http://artbooks-publishing.com>) міні-віммельбух можна придбати по 75 грн, на сайті «Читаріум» (<http://chitarium.com/>) – по 83 грн, в інтернет-магазині «grenka» – по 99 грн. Ціни вказано за інформацією, поданою на сайтах 27 травня 2018 р. Зауважимо, що ще 18 травня 2018 р. в Інтернет-магазині «grenka» ці видання пропонували по 107 грн.

Видавці дитячої книги часто вдаються до нових конструктивних рішень. У цьому контексті відзначимо видання Видавництва Старого Лева, представлені в розділі «Книги-розглядалки (віммельбухи)», з додатками у вигляді спеціальних скелець: «Що ховається у тілі?», «Що ховається у лісі?», «Що ховається у морі?». Так, у виданні авторів: Бестард Айна, Тріус Мірея в перекладі Горби Ольги «Що ховається у лісі?» є три рівні прочитання-розглядання, що можливо лише за допомогою спеціальних скелець. Тут, як у справжньому лісі, за листочками та гілками, у дуплі дерева чи норі, у воді чи над хмарами можна розгледіти звірів, птахів, рибок або дрібних комах. Контурні ілюстрації в книзі надруковано трьома кольорами: жовтим, блакитним і червоним. Якщо подивившись на них крізь «чарівні скельця» – кольорові пластикові фільтри, – то неодмінно побачиш те, що сховалося від очей. На кожній сторінці можна прочитати підказки, через який кольоровий фільтр досліджувати справжні таємниці лісового життя [2].

Лінійка віммельбухів «Шукай і знаходь. Тварини», «Шукай і знаходь на 5-ти континентах», «Шукай і знаходь у місті», «Шукай і знаходь. У часи динозаврів» Тьєррі Ляваля та Янна Кувена від видавництва «Читаріум», крім вдалих реалістичних графічних рішень має цікаву конструкцію. Сторінки не гортаються, а складаються до середини книги, створюючи компактний розмір. Кольорово насичена внутрішня частина контрастує з білим фоном зовнішньої сторони сторінок, на них зображені тварини, яких необхідно знайти всередині. Це ще один вдалий дизайнерський хід.

Ще одне конструктивне рішення, яке привернуло нашу увагу, – у віммельбусі Патріка Джорджа «Врятуй тварин» від Видавництва Старого Лева, між двома ілюстраціями середовища, в якому може опинитися тварина, є прозора сторінка із зображенням самої тварини. І вибір, який має зробити дитина, – власноруч залишити тварину в природному середовищі чи дозволити їй бути використаною для аксесуарів (чобітки з крокоділячої шкіри), прикрашання інтер'єру (шкура тигра на підлозі) чи інших людських забаганок (слон у цирку) [2].

Тематика

Тематика віммельбухів різноманітна, залежить від середовища, часу та виду діяльності людини або тварини. Оскільки ці видання мають на меті ознайомити дитину з навколишнім світом, то тут усе, що її оточує: власний будинок, магазин, тварини й птахи, рослини, транспорт, важливі події в особистому й професійному житті кожної людини й буденні справи. За тематикою віммельбухи, представлені на українському книжковому ринку, можна поділити таким чином.

Географічний простір (карти)

До цієї тематичної категорії ми зарахували декілька видань з картами. На нашу думку, вони не є власне віммельбухами, проте розраховані на розглядання й представлені у відповідних розділах інтернет-книгарень видавництв, описаних у попередньому розділі:

Карти. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 144 с.

Атлас міст. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 64 с.

Згори вниз. Київ: Artbooks, 2016. 10 с.

Національна тематика представлена такими виданнями:

Дем'янчук Катерина, Рогачова Белла. Легенди Львова. Київ: BookChef, 2018. 24 с.

Дем'янчук Катерина, Ясінська Юлія. Легенди Замків України. Київ: BookChef, 2018. 24 с.

Дем'янчук Катерина, Дунаєва Вікторія. Легенди Києва. Київ: BookChef, 2018. 24 с.

Життя людей у місті

Велика кількість дітей мешкає в містах, тож чимало вимельбухів мають на меті ознайомити дитину із цим світом. Найбільше таких видань зараз у видавництва «Artbooks»: «На будівництві», «Великий вимельбух Аеропорт», «Великий авто вимельбух». Міський лабіринт у книзі «Мій вимельбдім» подає зріз кількоповерхового будинку, за стінами якого є і крамниці, і квартири, і кабінет стоматолога, і бібліотека, і безліч інших кімнат. Міські вимельбухи «приховано готують до типових міських небезпек. У лабіринті вулиць завжди треба не лише щось знайти, а й чогось уникнути. Тож хаотичний та еkleктичний простір міста виступає не тільки складним і дивовижним, а й таким, у якому треба бути обачним, оскільки на дорогах повно машин, на вулицях неодмінно є злодії, а знайти потрібні об'єкти там буває ой як не просто (із чим зіштовхується дівчинка, яка хоче в туалет у вимельбусі «На будівництві»). До того ж у великому місті, як і на сторінках вимельбухів, дуже просто загубитися» [9]. До цієї тематичної групи нами зараховано такі:

Стефан Зайдлер. Великий АВТО вимельбух. Київ: Artbooks, 2016. 10 с.

Чіхіро Маруяма. П'єр і місто лабіринтів. У пошуках викраденого Камея. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 36 с.

Життя природи

Як слушно зауважують оглядачі новинок видавничого ринку, вимельбухи про природу істотно відрізняються від вимельбухів про місто: «Це теж лабіринт із нагромадженням деталей, але якщо з лабіринту міста треба вибиратись, то лабіринт природи треба неквапно розглядати. ВСЛівський «Рік у лісі» неабияк відрізняється від «Року у місті». Люди, які тут вибралися до лісу, – повільні, застигли, трошки незграбні. Це дитина, яка не помітила їжака, мама із сином, які застигли, бо заздалегідь не зауважила ведмедя, що ховався за деревом, або діти, що щось роздивляються. У книзі «Рік у місті» значно більше динаміки, значно більше постатей у русі. Натомість рух у лісі – це сповільнене фільмування, що закликає помітити все те, що ми зазвичай не помічаємо у просторі природи» [9]. До цієї тематичної групи зараховано такі видання:

Емілія Дзюбак. Рік у лісі. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 28 с.

Тьєррі Ляваль. Шукай і знаходь. Тварини. Харків: Читаріум, 2016.

Тьєррі Ляваль. Шукай і знаходь на 5-ти континентах. Харків: Читаріум, 2016.

Каролін Гьортлер. Зоопарк! Вимельбух. Київ: Artbooks, 2016. 14 с.

Крістіан і Фабіан Джереміс. Пампушок і Огірочок. Дивовижна подорож навколо світу. Харків: Віват, 2016. 32 с.

Патрік Джордж. Врятуй тварин! Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 32 с.

Казковий світ

Казка є чи не найбільш популярним жанром дитячої літератури в усі часи. Відомий письменник Ніл Гейман наводить такий показовий приклад: «Одного разу Альберта Ейнштейна запитали, як ми зможемо зробити наших дітей розумнішими. Його відповідь була простою і мудрою. Якщо ви хочете, щоб ваші діти були розумні, сказав він, читайте їм казки. Якщо ви хочете, щоб вони були ще розумніші, читайте їм ще більше казок. Він усвідомлював цінність читання й уяви. Я сподіваюся, що ми зможемо передати нашим дітям світ, де вони будуть читати, і їм будуть читати, де вони будуть уявляти і усвідомлювати» [4]. Низка вимельбухів об'єднує на своїх сторінках героїв різних казок. До цієї тематичної групи ми зараховали такі видання:

Анна Зюсс. Вимельбух. Країна казок. Київ: Artbooks, 2017. 8 с.

Генна Коген, Чак Велон. Знайди героїв улюблених казок/The Great Fairy Tale Search. Київ: BookChef, 2017. 26 с.

Шимановіч Мацей, Горба Ольга. Рік у Чарівній Країні. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 28 с.

Барзотті Елеонора. Мій перший вимельбух. Чарівні казки. Харків: Пегас, 2019. 18 с.

Свята

До цієї тематичної групи ми включили лише одне видання, проте, на нашу думку, вона є перспективною та найближчим часом поповниться новими назвами. Це такий вимельбух:

Браєн Джонс. Де Санта? Київ: BookChef, 2017. 26 с.

Спеціально видана до новорічних свят, книга проведе дитину до Санта-Клауса, допоможе знайти ельфів-помічників і розповість про історію Різдва і Нового року. Проте, українському читачу варто було б шукати не Санту, а Святого Миколая...

Отже, мусимо визнати, що сьогодні на українському видавничому ринку переважають вимельбухи зарубіжних авторів і ілюстраторів. Українські видавництва роблять перші, проте впевнені кроки в освоєнні технології підготовки такого виду видань для дітей. зокрема, «BookChef» пропонує «Легенди Замків України» Катерини Дем'янчук та Юлії Ясінської, «Легенди Києва» Катерини Дем'янчук та Вікторії Дунаєвої, «Легенди Львова» Катерини Дем'янчук та Белли Рогачової. Це дуже важливо, оскільки національна свідомість формується вже змалечку, зокрема за допомогою книжки.

Ілюстрація

Візуальний ряд вімельбухів, на перший погляд, досить одноманітний: це строкате нагромадження дрібних деталей, споріднених єдиною тематикою. Дивує метрична монотонність ілюстративного ряду та відсутність композиційного й сюжетного центру. Око губиться у великій кількості деталей, намагаючись знайти шлях до прочитання конкретної історії. Але якщо змінити ментальний шаблон і подивитись на вімельбух не з погляду класичної дитячої ілюстрації, де основними вимогами є простота, лаконічність та певна стилізація, а як на своєрідний мініатюрний художній комплекс, насичений сюжетно-оповідковим наповненням і предметними образами, можна зробити цікавий аналіз та певну класифікацію ілюстративного ряду вімельбухів.

На нашу думку, першим і найважливішим показником вдалого вімельбуху є те, що дитина, споглядаючи його, може розповісти свою історію. У такому разі місія вімельбуху виконана на 50%. Є можливість розгорнути сюжетну нитку – коротеньку або, навпаки, довгу та насичену деталями, це залежить від особистісних якостей дитини, але поштовх до такої історії залежить від уміння ілюстратора «зачепити» дитину та дати «ключ» до історії. Від будови композиції залежать кількість та тривалість дитячої уваги. Якщо один предметний образ задає маршрут і перетікає на наступний, якщо наступний образ робить паузу й дає можливість відпочити та продовжити сюжетну лінію, це і є той самий «ключ» до ілюстрації.

Важливим аспектом вімельбуху є предметний образ. Оригінальність та виразність предметних образів відрізняється в різних видавництвах. Так, видавництво «Ранок» робить упор на спрощені, дещо примітивні «солянки» з ілюстрацій різних авторів. Це робить книгу дешевшою, але ілюстративний ряд втрачає якість. «Видавництво Старого Лева» робить ставку на ім'я та особистість ілюстратора, тому вони дуже різні за графічною подачею, дуже характерні, тож запам'ятовуються, але не завжди сприймаються споживачем. З огляду на європейські традиції дитячої ілюстрації, яка передбачає все більше просування книжки-іграшки, книжки без тексту, в якій представлені спрощені гіпертрофовані примітивні ілюстрації, «Видавництво Старого Лева» йде в ногу із часом.

Цікавою знахідкою вімельбухів є умовна перспектива. Складається враження, що споглядач дивиться дещо зверху на умовний макет або карту, на якій розгортаються події в часі та просторі. Запозичивши в архітекторів прийом панорамної ізометричної перспективи, ілюстратори вімельбухів отримали інструмент «розширення» реальності. Таке перспективне зображення дає можливість споглядачу відчувати себе всередині події й побачити навколо себе те, що поруч, і те, що знаходиться на великій відстані. У такій реальності можна пересуватися з одного місця в інше й одночасно залишатися на місці.

Стилізація є обов'язковою умовою всіх ілюстрацій. Адже дрібний масштаб зображень не дає можливості для реалістичної техніки, а стилізація, навпаки, виявляє найбільш характерні риси предмета, ігноруючи неважливі та випадкові. Саме завдяки стилізації створюється предметний образ, про який ми загадували вище.

Вікова аудиторія вімельбухів досить різноманітна: починаючи від найменших 3–5 років, у яких є окремі зображення «Великий віммельбух. Тварини», «Книжка звуків + секретні віконця» видавництва «Кристал бук», серія «Мій перший віммельбух» видавництва «Пегас», та вімельбухи для більш дорослої аудиторії 8–12 років «П'єр і місто лабіринтів. У пошуках викраденого каменя», «П'єр і Місто лабіринтів. Таємниця Емпайр Мейз Тауер» «Видавництва Старого Лева».

Техніка виконання вімельбухів – цифрова ілюстрація. Це дає можливість оперативного корегування образів та регулювання масштабу й розміру об'єктів. Ми виявили лише один вімельбух, виконаний у техніці кольорових олівців на папері, – «Мій віммельдїм» Анни Зюсс. Однак, він значно програє своїм цифровим аналогам. Відразу помітно, що оригінали ілюстрацій були виконані в більшому розмірі, а при виконанні макета книги ілюстрації були зменшені без урахування масштабності образів. Тому цей вімельбух строкатий, перевантажений та малорозбірливий.

Мова вімельбухів

За визначенням, вімельбух є книжкою-розглядалкою, яка містить лише ілюстрації, проте в частині з таких видань тексти такі є. Важливим чинником є вік цільової аудиторії. Так, у досить популярному вімельбусі Е. Дзюбак «Рік у лісі», що вийшов друком у «Видавництві Старого Лева», на кожній сторінці міститься лише назва відповідного місяця. З огляду на те, що книга призначена для вікової категорії 3–7 років, на наш погляд, ці назви стануть у пригоді лише дорослим, які розглядатимуть її разом з дітьми.

Щодо таких видань, які мають більше тексту, наведемо такі приклади. У вімельбусі «Викрадення Мони Лізи» видавництва «Artbooks» на одній із сторінок є звернення до читача про допомогу, яке займає 9 рядків. На наш погляд, недоліками цього звернення є такі: значний обсяг тексту для дитини 5–6 років, розмите звернення, яке ніяк не називає свого співрозмовника (просто «Допоможіть», краще було б «Друже, допоможи» чи хоча б у множині «Друзі, допоможіть»). Щоправда, ідея цієї книжки є досить оригінальна: у розмові із читачем пояснити завдання просто й стилістично забарвлено («онде», «чкурнути», «Вовчисько»). Крім того, стилістично неправильно вжито слово «шукати» в цьому реченні: «Допоможеш їй шукати крадіїв?», оскільки мета пошуків – знайти злодіїв, а не процес заради процесу.

В інших книжках видавництва «Artbooks» маємо справу з вербальною частиною вімельбуху лише в написах на картинках, як-от: «З Днем народження», «Ковбаса», «Стриб & Скік» («Мій Віммельдїм» для дітей 2–5 років), «Дитячий садок» та «Кафе» («Нісенітниця Віммельбух» для дітей 5–7 років) тощо. У наведених прикладах впадає в око фраза «Стриб & Скік», яка очевидно є калькованою з іншого оригінала, бо такі дієслівні форми як не відповідають літературній нормі, так і не поширені в розмовному мовленні українців.

Більший обсяг тексту містить вимельбух братів К. і Ф. Джеремісів «Пампушок і огірочок. Дивовижна подорож навколо світу», що вийшов друком у харківському видавництві «Віват». Це пояснюється, у першу чергу, тим, що цільова аудиторія цього видання – школярі 8–12 років, які вже добре вміють читати. Тож мові цих текстів потрібно приділяти особливу увагу, оскільки помилки в таких книжках, які діти із захопленням розглядають і читають, ми розцінюємо практично як злочин.

Прикладом вимельбуху з порівняно значним для цього книжкового жанру обсягом тексту є видання М. Чіхіро «Г'єр і місто лабіринтів. У пошуках викраденого Каменя», що вийшло у «Видавництві Старого Лева». Одразу варто зауважити, що ця книжка адресована дітям 10 років. Справді, крім того, що це книжка-розглядалка, вона є водночас і книжкою-грою, у якій на початку подані правила гри, а на кожній сторінці відповідно до тематики сторінки, наприклад: «Гараж П'єра», «Музей», «Святкове місто», «Кав'ярня просто неба», «Середмістя», – спеціальні завдання. Завдання читачів-гравців – допомогти головному герою П'єру віднайти скарби, що пропали, та впіймати таємничого героя. Тож на юних читачів також чекає пошук спеціальних предметів та найкоротших маршрутів для виходу зі скрутних ситуацій. Завдання персоналізовані й належать утаємниченому Містеру Іксу. На кожній сторінці внизу в кілька стовпчиків поданий текст до ілюстрацій з певними поясненнями, а також притаманні для тематики цієї сторінки атрибути, наприклад: «Скарби П'єра», «Туристичні пам'ятки» тощо.

Продовженням цієї книги є друга частина видання цього ж автора під назвою «Г'єр і місто лабіринтів. Таємниця Емпайр Мейз Тауер», яка створена за спільною концепцією та також припадає до серця дітям молодшого шкільного віку. Саме останні дві книги-розглядалки відіграють, на наш погляд, значну роль у привчанні дітей читати та прищепленні любові до книги.

IV. Висновки

Український книжковий ринок пропонує чимало вимельбухів різної тематики, форматів та стилістики ілюстративного ряду. В Україні формати книжкових видань визначені держаним стандартом. Проте видавці шукають нові конструктивні рішення. На книжковому ринку представлені міні- та великі вимельбухи.

Більшість вимельбухів друкують розміром 340x260 мм. Зазвичай такі видання спочатку виходять у великому форматі і лише згодом – у меншому, кишеньковому. Наприклад, «Зоопарк», «На будівництві», «Авто», «Аеропорт» видавництва «Artbooks». Відзначено видання Видавництва Старого Лева з додатками у вигляді спеціальних скелець: «Що ховається у тілі?», «Що ховається у лісі?», «Що ховається у морі?».

Тематика вимельбухів різноманітна. Оскільки ці видання мають на меті ознайомити дитину з навколишнім світом, то тут усе, що її оточує: власний будинок, магазин, тварини й птахи, рослини, транспорт, важливі події в особистому й професійному житті кожної людини й буденні справи. За тематикою вимельбухи, представлені на українському книжковому ринку, можна поділити таким чином: географічний простір, зокрема національний; життя людей у місті; життя природи; казковий світ; свята. На українському видавничому ринку зараз переважають вимельбухи зарубіжних авторів і ілюстраторів. Українські видавництва роблять перші кроки в освоєнні технології підготовки такого виду видань для дітей. Це дуже важливо, оскільки національна свідомість формується вже змалечку, зокрема за допомогою книжки.

Стилістика візуально-графічного рішення ілюстрації дуже різноманітна та залежить від вибору видавництва. Деякі з них роблять акцент на оригінальності предметних образів, деякі акцентують на собівартості книги, поєднуючи та адаптуючи ілюстрації різних авторів, інші купують дозвіл на друк закордонного продукту. Звичайно, це не стимулює ілюстративний ринок України, але загальна тенденція є позитивною.

Мова вимельбухів потребує значної уваги видавців та редакторів з таких причин: чим менше тексту, тим більше він впадає в око, тим частіше дитина його запам'ятовує; з огляду на те, що в більшості випадків це перекладні видання, потрібно відстежувати й не допускати вживання русизмів чи американізмів, які досить швидко можуть увійти в усне мовлення українців. Такі незначні обсяги тексту потребують обдумування доцільності вживання кожного слова.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в більш ретельному аналізі вимельбухів та виявленні особливостей їх редакційно-видавничого опрацювання.

Список використаної літератури

1. Видавництво «Artbooks». URL: <http://artbooks-publishing.com/about-us> (дата звернення: 16.07.2018).
2. Видавництво Старого Лева. URL: <https://starylev.com.ua/> (дата звернення: 16.07.2018).
3. Гавенко С., Мартинюк М. Кваліметричний огляд поліграфічного виконання дитячих видань українського книжкового ринку. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 2. С. 46–50.
4. Гейман Н. Чому наше майбутнє залежить від читання. URL: <http://www.grani-t.com.ua/themes/3558> (дата звернення: 16.07.2018).
5. ДСТУ 4489:2005. Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів. Київ: Держстандарт України, 2005. 5 с.
6. Інтернет-магазин «Читаріум». URL: <http://chitarium.com/ru/> (дата звернення: 16.07.2018).
7. Огар Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. Львів: Азарт, 2002. 160 с.
8. Олійник В. А. Сучасний погляд українського художника-ілюстратора на оформлення дитячої книги (на прикладі творчості Костя Лавра). *Вісник ХДАДМ*. 2011. № 4. С. 63–66.

9. Петренко Т. Читати, гризти, роздивлятися: різноманітний внутрішній світ книжок-картонок. Букмоль. URL: <https://starylev.com.ua/news/chytaty-gryzty-rozdyvlyatysya-riznomanitnyy-vnutrishniy-svit-knyzhok-kartonok> (дата звернення: 16.07.2018).
10. Харченко О. М. Дизайн оформлення української дитячої книги на прикладі казок. *Вісник ХДАДМ*. 2010. № 1. С. 146–149.
11. Ярема С. М. Технічне редагування: навч. посіб. Київ: Ун-т Україна, 2003. 284 с.

References

1. Publishing House Artbooks. Retrieved from: <http://artbooks-publishing.com/about-us> (in Ukrainian).
2. Vydavnytstvo Staroho Leva. Retrieved from: <https://starylev.com.ua/> (in Ukrainian).
3. Havenko, S., Martyniuk, M. (2011). Qualimetric review of the printing performance of children's editions of the Ukrainian book market. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 46–50 (in Ukrainian).
4. Gayman, H. Why our future depends on reading. Retrieved from: <http://www.grani-t.com.ua/themes/3558> (in Ukrainian).
5. National State Standard 4489:2005. Publishing books and magazines. Requirements for formats. (2005). Kyiv: State Standard of Ukraine, 5 p. (in Ukrainian).
6. Online store Chitariom. Retrieved from: <http://chitarium.com/ru/> (in Ukrainian).
7. Ohar, E. I. (2002). Children's Book: Problems of Publishing. Lviv: Azart, 160 p. (in Ukrainian).
8. Oliynyk, V. A. (2011). Modern view of the Ukrainian artist-illustrator for the design of a children's book (on the example of the work of Kostya Lavra). *Herald of KDADM*, 4, 63–66 (in Ukrainian).
9. Petrenko, T. Read, grizzly, examine: Various internal world of cardboard books. Retrieved from: <https://starylev.com.ua/news/chytaty-gryzty-rozdyvlyatysya-riznomanitnyy-vnutrishniy-svit-knyzhok-kartonok> (in Ukrainian).
10. Kharchenko, O. M. (2010). Design of the Ukrainian children's book on the example of fairy tales. *Herald of KDADM*, 1, 146–149 (in Ukrainian).
11. Yarema, S. M. (2003). Technical editing. Kyiv, 284 p. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 27.04.2019.

Бессараб А. А., Деревьянко Н. В., Пономаренко Л. Г. Украинские виммельбухи сквозь призму формы, содержания и языка

В статье предложено разделение виммельбухов, представленных в репертуаре украинских детских издательств, по формату и тематике. Такие издания сначала выходят в большом формате и только затем – в меньшем, карманном (мини-виммельбухи). По тематике виммельбухи, представленные на украинском книжном рынке, можно разделить следующим образом: географическое пространство, в частности национальное; жизнь людей в городе; жизнь природы; сказочный мир; праздники. В Украине преобладают виммельбухи зарубежных авторов и иллюстраторов. Однако отечественные издательства уверенно делают первые шаги в освоении технологии подготовки такого вида изданий для детей.

Ключевые слова: издательство, издание, виммельбух, детская литература, тематика, формат.

Bessarab A., Derevjanko N., Ponomarenko L. Ukrainian Wimmelbooks through the Prism of Form, Content and Lengvig

Research Methodology. During the research, the methods of analysis, synthesis, generalization, comparative for determining tendencies in the design of wimmelbooks and their division into formats and subjects were used.

Results. The article proposes the division of wimmelbooks, represented in the repertoire of Ukrainian children's publishing houses, in formats and subjects. The y took a worthy place in the repertoire of such publishers as: Vivat, Vydavnytstvo Staroho Leva, Artbooks, Ranok, BookChef, Chytarium etc. Their chief editors point out that wimmelbooks are among the most popular among their products. Such editions first come out in large format (usually 340x260 mm), and only later – in smaller, pocket (mini-wimmelbooks – 11,5x14 mm). The publications of the Vydavnytstvo Staroho Leva with attachments in the form of special skeletons: *What lies in the body?*, *What lies in the woods?*, *What lies in the sea?* are noted. According to the subjects of the wimmelbooks, presented in the Ukrainian book market, it is possible to divide the following: geographical space, in particular national; life of people in the city; space of nature; fantastic world; holidays In Ukraine, chimblems of foreign authors and illustrators prevail. However, domestic publishers are already making the first steps in mastering the technology of preparing such kind of publications for children, BookChef offers *Legends of the Castles of Ukraine* by Kateryna Demyanchuk and Yulia Yasinskaya, *Legends of Kiev* by Kateryna Demyanchuk and Victoria Dunaeva, *Legends of Lviv* by Kateryna Demyanchuk and Bella Rogacheva. This is very important, since national consciousness is already formed with little help, in particular through a book.

Novelty. Basing on the analysis of abecedaries of Ukrainian publishing companies, such as Vivat, Vydavnytstvo Staroho Leva, Artbooks, Ranok, BookChef, Chytarium etc., proposes the division of publications according to formats and subjects.

The practical significance. Research results can be used in editorial and publishing work at children publications.

Key words: publishing house, edition, wimmelbook, children's literature, subject, format.